

Književnost.

Slovenska.

Mladeničem. Prvi zvezek: Obramba vere. Spisal † Anton Bonaventura, škof ljubljanski. V Ljubljani 1910. Tisk „Katoliške tiskarne“. — Na 137 straneh v osmerki je visoki pisatelj obrazložil najvažnejša apologetična vprašanja: o razlogih vere, o začetniku in začetku krščanstva, o katoliški Cerkvi, o evangeljskih knjigah, o začetku sveta in življenja na njem, o razlogih odpada od Cerkve. Knjižica se odlikuje po jasnosti in poljudnosti. Preveva jo ljubezen pisateljeva do vere in do moške mladine, ki je današnje dni tolikokrat v nevarnosti za svojo vero. Nekatera poglavja terjajo pač že nekoliko apologetične izobrazbe in jih bodo globlje umevali n. pr. srednješolski dijaki višjih razredov; a tudi preprostim mladeničem bodo koristila, zlasti če se morda po mladeniških društvih (izobraževalnih) tupatam naširje predava o stvarinah, ki so v njih obravnane. Posebno lep, tolažbe poln in bodrilen je odstavek: Cerkev v naših dneh. Non praevallebunt! grmi iz njega sovražnikom Cerkve na uho. — Slovenski mladeniči naj bodo svojemu škofu, ki želi vsem postati vse in vse prenoviti v Kristusu — za to knjižico hvaležni s tem, da prav pridno posežejo po njej. — Dobe jo v „Katoliški bukvarni“ za 1 K.

Dr. M. O.

Turški križ. — Tri sestre. Spisal dr. Ivan Krek. Založilo „Katoliško slovensko izobraževalno društvo v Selcih“. — V Ljubljani 1910. — Tisk „Katoliške tiskarne“. Cena 1 K, 10 komadov 8 K.

Dve pripravni igrici za ljudske odre. Glavna junakinja prve je nekaka davška Jean d'Arc. Igra je zgodovinska, a ima po našem mnenju premalo zgodovinskega kolorita. Sicer bo pa blažilno vplivala. — „Trem sestram“ se bo pa vsakdo prav od srca smejal. Zakonski možje in žene bodo našli tudi lepih naukov za mirno in sporazumno življenje.

Dr. M. O.

09650

Hrvaška.

Gradja za povijest školstva kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas. Pribral i uredio Antun Cuvaj. Knjiga druga od god. 1835. do 1869. str. XXXII + 1156. — Knjiga treća od god. 1869. do 1888. str. XXXII + 1108. — V razmerno kratkem času je izdal pisatelj dve knjigi tega svojega ogromnega in za hrvaško kulturno zgodovino preznamenitega dela. Bal sem se, da bo delo zastajalo, ker je za novejšo dobo material preogromen, da bi se dal tako hitro in pregledno razvrstiti, kakor recimo v prvi knjigi „Gradje“, o kateri sem l. 1908. obširneje izpregovoril. Vendar je pisatelj tudi te ovire premagal, ker je, ko se je pred blizu dvajsetimi leti lotil tega težavnega dela, delal hkrati na celem delu in je ena knjiga za drugo mogla v tisk. S tem bi bilo delo dovršeno, vendar pa misli pisatelj izdati še gradivo za zgodovino hrvaškega šolstva zadnjih dvajset let. Jaz bi mu vsekakor priporočil, da to stori, ker je

le edino on kos tej nalogi, ne le kot deželni šolski nadzornik, nego ker je z dosedanjimi knjigami izkusil, kako se dá nabrano gradivo najbolje razvrstiti in bi drugi še tako več urednik izgubil mnogo časa, dokler bi našel pot v tem labirintu.

Druga knjiga govori najprej o šolah za cesarja Ferdinanda V. Madžari so postajali vedno bolj siloviti ter so zahtevali, da se v hrvaških gimnazijah vsi predmeti predavajo v madžarskem jeziku razen rimskih klasikov; zahtevali so tudi od uradnikov znanje madžarskega jezika. Pisatelj je največ pozornosti posvetil ljudskim šolam in opisal, kake so bile pred in po l. 1845., ko je kralj Ferdinand potrdil: „Systema scholarum elementarium“, s katerim je ogrsko-hrvaška vlada deloma uredila ljudsko šolstvo. Seveda govori tudi o drugih šolah in zavodih v tem času in o delovanju cerkvenih redov. Posebej govori o šolstvu v vojni Krajini in pa o srbskih narodnih osnovnih in srednjih šolah. Pisatelj ni pozabil niti raznih društev, tiskarstva, pedagoških člankov v časopisih in deželnih zaklad. Od str. 229. do konca govori knjiga o šolstvu za kralja Franca Jožefa I. od l. 1848. do l. 1869. V prvem oddelku je priobčena dosti zanimiva osnova temeljnih pravila javnoga obučavanja, ki jo je izdal v pretresevanje tedanji banski svet, a šolski nadzorniki so postali za ljudske šole znani pesniki dr. Stjepan Ilijašević, in za srednje šole naš rojak Anton Jarc. Že za absolutizma se javlja Ivan Filipović, oče hrvaškega šolstva. Ko je minula Bachova doba in so ljudje zopet prosteje zadihali, se je videlo, da ni šolstvo tako urejeno, kakor bi moralo biti, in začenja se delo za preureditev ljudskih šol.

Tretja knjiga začenja z l. 1869., ko so Hrvati dobili svojo avtonomno vlado, ki ima po nagodbi od l. 1868. samostojno odločevati o svojih šolah. Učiteljstvo se začenja združevati in posvetovati o povzdigi šole in stanovskih koristi, in v Zagrebu se sestane že l. 1871. na mnogoštevilno obiskanem prvem učiteljskem shodu. Na tem shodu je učiteljstvo označilo ovire, ki nasprotujejo razvitku šolstva, in pokazalo način, kako bi se moralo urediti. Drugi tak shod je bil l. 1874. v Petrinji. Tudi vlada je posvetila šolstvu več zanimanja, v saboru so pretresali osnovo za novi šolski zakon, ki je bil potrjen dne 14. oktobra 1874. Ta zakon je mnoge zadovoljil, a mnogi duhovniki so se proti njemu izraževali, češ da izpreminja konfesionalno šolo v brezversko. Konferencija, ki jo je sklical l. 1875. nadškof Mihalović v Zagreb, je napotila duhovščino, kako se naj drži v šolskem vprašanju. Dne 31. oktobra l. 1888. je potrjen novi šolski zakon, s katerim se završuje tretja knjiga „Gradje“.

Pri vsakem oddelku posebej so opisane šole v vojni Krajini, srbske šole in drugi prosvetni zavodi. Zelo dobro je ukrenil pisatelj, da je v svojo knjigo sprejel tudi srednje in druge šole in je tako njegovo delo odraz vsega kulturnega stremljenja Hrvatov v teku stoletij. Veselo znamenje je, da je bilo delo povsod ugodno sprejeto in priznано; prvi dve knjigi sta že razpečani in prireja se drugi, pomnoženi natis. „Gradja“ je bogata zakladnica, iz katere bomo morali